

Əlyazması hüququnda

TÜRKAN MİRYASIN qızı ƏLİYEVƏ

**TÜRK ROMANINDA ƏNƏNƏVİ ŞƏRQ VƏ MODERN QƏRB
TƏHKİYƏSİNİN SİNKRETİZMİ
(ƏLİF ŞƏFƏQ VƏ İSKƏNDƏR PALANIN YARADICILIĞI
ƏSASINDA)**

5717.01 - Türk xalqları ədəbiyyatı

**Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün
təqdim edilmiş dissertasiyanın**

A V T O R E F E R A T I

BAKİ - 2018

**Dissertasiya Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir**

Elmi rəhbər: **Əsgər Adil oğlu Rəsulov**
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Rəsmi opponentlər: **Aydın Müstəcəb oğlu Abıyev**
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Eşqanə Akif qızı Babayeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Aparıcı müəssisə: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar
İnstitutunun “Türkdilli əlyazmaların tədqiqi”
şöbəsi

Müdafiə “___” _____ 2018-ci il saat “___” da AMEA-nın akad.
Z.M.Bünyadov adına Şərqsünəslıq İnstitutunun nəzdində filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların
müdafiəsini keçirən FD 01.151 Dissertasiya Şurasının iclasında
keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ-1143, Bakı şəhəri, H. Cavid prospekti 115, VII mərtəbə,
AMEA akad. Z.M.Bünyadov adına Şərqsünəslıq İnstitutu

Dissertasiya ilə AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında tanış olmaq
mümkündür.

Avtoreferat “___” _____ 2018-ci ildə göndərilmişdir.

**Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru:**

Zenfira Ədhəm qızı Şıxəlībəyli

TƏDQIQATIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Ötən əsrin 80-90-cı illərindən etibarən türk nəsrində ənənəvi Şərq təhkiyəsinə müraciətlərin sayı xeyli artmış, 2000-ci illərdə isə bu proses dinamik inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Bunun başlıca səbəbi Türkiyə ədəbiyyatşünaslığında “yeni gelenekçilik” (neo-ənənəçilik), yaxud “yeni arayışçılar dönəmi” (yenilik axtarışçıları mərhələsi) adı verilən yaradıcımühafizəkar təmayülün ədəbi prosesə qoşulması idi. Sözügedən ədəbi təmayülün mahiyyətini, mühafizəkar sənətin missiyasını, bədii-estetik novatorluğu bir proses kimi izləmək üçün həmin konseptual istiqamətin iki görkəmli nümayəndəsinin - İskəndər Pala və Əlif Şəfəqin roman yaradıcılığı, çoxşaxəli ideya-məzmunlu əsərləri maraqlı material verir. Hər iki sənətkar öz romanlarında, bir tərəfdən, ümumtürk və Osmanlı tarixi hadisə və şəxsiyyətlərini, milli-mənəvi türk kimliyini, islami-əxlaqi dəyərləri, digər tərəfdən, ən aktual və qlobal ümumbəşəri problemləri ənənəvi Şərq poetikası və onun əsasını təşkil edən təsəvvüf fəlsəfəsi ilə müasir Qərb estetikasının (bədii metod, ədəbi üslub, yazı manerası, təhkiyə texnikası, ifadə tərzı və s.) sintezi müstəvisində bədii-estetik təhlilə çalışır. Neoənənəçi təmayülün ən tanınmış nümayəndələri Rasim Özdənörən, Mustafa Kutlu, Sevinç Çokum, Duralı Yılmaz, Nazan Bəkiroğlu, Cihan Aktaş, Sadık Yalsızuçanlar və s. yazıçılar kimi onlar da öz əsərlərində ənənəvi təhkiyə ilə yanaşı, modernist və postmodernist üslublara söykənərək həmmüasirlərinə şanlı tarixi keçmişlərini xatırladırlar, öz milli kimlik və dini-mənəvi dəyərləri ilə fəxarət duyğuları aşılayırlar. Hər iki sənətkarın roman yaradıcılığının ideya-estetik mahiyyətini zəngin İslam sivilizasiyasının dəyərləri ilə milli türk kimliyinin və modern humanitar təfəkkürün qovuşdurulması ideyası təşkil edir.

Əlif Şəfəqin romanlarında daha çox aktual milli, qlobal və ümumbəşəri problemlərin, tarixi həqiqətləri təftiş və təhrif yolunu tutanların, islamofobi, qadın azadlığı, feminizm və s. mövzuların realist bədii boyalarla inikasını görmək mümkündürsə (məsələn, “Ata və bic”, “Eşq”, “İskəndər”, “Həvvanın üç qızı” romanları), İskəndər Palanın romanlarında (“Şah və Sultan”, “Matəm damlası”, “Od”, “Mehmandar”), əsasən, ümumtürk və Osmanlı tarixi hadisələrinin bədii təhlili və həlli yolu ilə bu günə işıq salınır, oxucuya müasir türk-islam dünyasında baş verənlərin mahiyyətini başa düşməkdə kömək göstərilir. Hər iki halda, ictimaiyyət maarifləndirilir, keçmişin az bilinən, yaxud təhrif edilən həqiqətləri canlı bədii boyalarla əks etdirilir, görkəmli tarixi-dini şəxsiyyətlərin, sənətkarların bədii obrazları vasitəsilə xalqa öz milli kimlikləri tanıtılır,

müasir oxucu əxlaqi-mənəvi kamilliyə dəvət edilir. Əlif Şəfəq və İskəndər Palanın ənənəvi Şərq poetikası ilə paralel Qərbin çoxşaxəli ifadə estetikasına müraciəti, öz əsərlərində tarixi mövzu, hadisə və şəxsiyyətlərə yer verməsi, bədii obraz və xarakterləri milli-mənəvi dəyərlər üzərindən işləməsi, modern həyatın aktual problemlərinin nağılvari estetika ilə dərki onların sənət kredosundan, bütövlükdə ən yeni dövr türk nəsrinə yüklədikləri missiyadan irəli gəlir. Bu baxımdan, onların romanlarının bədii-fəlsəfi mahiyyətinin tarixilik və müasirlik müstəvisində öyrənilməsi tədqiqatımızın aktuallığını şərtləndirir.

Mövzunun tədqiq tarixi. Azərbaycanda Əlif Şəfəq və İskəndər Palanın bir neçə romanı ("Eşq", "Qara süd", "Od", "Şah və Sultan" və s.) dilimizə tərcümə edilmiş, bəzi əsərləri haqqında Ə.Rəsulov, İ.Musayeva, A.Turan, Q.Alxanova, R.Məcid, Ş.Ağayar, C.Seyidzadə, S.Hüseynli, A.Əlizadə, Q.Rüstəmov, S.Ramin kimi tanınmış türkoloq, ədəbiyyatşünas və yazıçılarımız tərəfindən elmi və publisistik məqalələr yazılmışdır¹.

Dissertasiya işində yuxarıda adları çəkilən müəlliflərin, eləcə də Azərbaycanın görkəmli türk ədəbiyyatı mütəxəssisləri A.Babayev, T.Məlikli, Aydın Abi Aydın, N.Araslı, J.Əliyeva, E.Quliyev, F.Bayat, M.Hacıyeva, Ş.Qədimova, B.Osmanova, X.Quliyeva-Qafqazlı, S.Qasımlı, R.Quliyev, S.Gündoğdu, E.Babayeva, R.Əhmədov, A.Xəndan, X.Hümmətova, H.Məmmədova, E.Məmmədova, N.Mustafayeva, L.Qasımova,

¹ Rəsulov Ə. "Əlif Şəfəqin "Eşq" romanı və "Eşqin şəriəti" // Dil və ədəbiyyat beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, Bakı, BDU, № 3(69), 2009, s.94-97; "İskəndər Palanın tarixi romanları". AMEA akad.Z.M.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutu Şərq filologiyası məsələləri (7-ci buraxılış), Bakı:MA Kompani, 2013. s.433-455; Musayeva İ. "Müasir türk ədəbiyyatı və "erməni məsələsi" (Əlif Şəfəqin "Ata və bic" romanı haqqında)". "Ədəbiyyat qəzeti", Bakı, 2017, 14, 20, 28 yanvar. Turan A. "Ruh dəyişmə... Birin ikiləşməsi". "Ədəbiyyat qəzeti", Bakı, 2017, 09, 16, 23 yanvar; Alxanova Q. "Bədii nərsdə qadın xəyanətinin psixoloji motivasiyası" // Dil və ədəbiyyat beynəlxalq elmi- nəzəri jurnal, Bakı, BDU, № 1(77), 2011, s.106-108; "Əlif Şəfəq - tanıdığımız və tanıtdığımız türk yazıçısı". "525-ci qəzet", Bakı, 2009, 01 sentyabr; Rəşad M. "Yazıçının bicliyi (Əlif Şəfəqin qalmaqallı "Baba və piç" romanı haqqında qeydlər)". "525-ci qəzet", 2006, 26 oktyabr; Rəşad Məcid. "Əlif Şəfəqin mədəhiyyə" // Dəliləsinə. Bakı: Təhsil, 2015, s.248. Ağayar Ş. "Ana qatili -İskəndər". <http://kultaz.com/2011/09/02/serif-agayar-ana-qatili-%e2%80%93-iskender/>. Seyidzadə C. "Əlif Şəfəqin "plagiat" əsərləri". <http://kulis.lent.az/news/15111>; "İ.Palının postmodernist romanı". <http://kulis.lent.az/news/16089>. Hüseynli S. "İsgəndər Pala ilə Divan ədəbiyyatı və eşq haqqında söhbət". "525-ci qəzet", Bakı, 2011, 26 noyabr. Əlizadə A. "Əlif". "525-ci qəzet", Bakı, 2011, 15 yanvar. Qismət (Rüstəmov). "Qadınlar nə istəyir?" "525-ci qəzet", Bakı, 2009, 14 fevral; Seyid Ramin."Əlif Şəfəq: Mövlanə eşqi, plagiat ittihamı".<http://www.kitabxana.net/index.php/?oper=readNews&id=1151>

F.Dursunova, M.Gözəlovanın dissertasiyanın istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısında adları göstərilən əsərlərindəki tədqiqatımızın obyektini və predmetini ilə əlaqədar məsələlərə dair fikirləri diqqətə alınmış, Türkiyə ədəbiyyatşünas, yazıçı və publisistləri M.İsen, B.Ayvazoğlu, K.Yetiş, M.Hanioğlu, H.Yavuz, B.Kahraman, M.Belge, U.Kızılok, B.Ertuğrul, S.Güven, O.Aras, F.Aygündüz, Y.Eroğlu, B.A.Kafaoğlu, O.Karaburgu, M.Niyazi, Ö.Baykan, C.Ala və digərlərinin məqalə və müsahibələri təhlilə cəlb olunaraq yaradıcı-tənqidi münasibət bildirilmişdir¹.

Tədqiqatın obyektini və predmeti. Dissertasiya işinin obyektini Əlif Şəfəqin 1998-2016-cı illərdə qələmə aldığı "Pünhan", "Şəhərin aynaları", "Məhrəm", "Bit Palas", "Əraf", "Ata və bic", "Qara süd", "Eşq", "İskəndər", "Dostum və mən", "Havvanın üç qızı" və İskəndər Palanın son on beş ildə işiq üzünə görün "Babildə ölüm, İstanbulda eşq", "Matəm damlası", "Şah və Sultan", "Od", "Əfsanə" və "Mehmandar" romanları; predmetini isə hər iki yazıçının əsərlərinin sənətkarlıq xüsusiyyətləri, yeni mövzu, ideya-məzmun və forma axtarışlarının yekunu olaraq ortaya çıxan Şərq poetikası ilə Qərb estetikası və humanitar düşüncəsinin, ənənəvi və modern təhkiyə üsullarının sintezi, ümumtürk, Osmanlı və İslam tarixinin

¹ .Mustafa İsen. Muhafazakârlık www.gelenektengelecege.com/mustafa-isen-ile-mulakat; Beşir Ayvazoğlu. Yaradıcı Muhafazakârlık. <http://www.Gelenekten gelecege.com.besir-ayvazoglu-ile-mulakat>; Yenə onun. Gelenəğin direnişi. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2000, 343 s. Kazım Yetiş. Dönemler ve problemler ayansında türk edebiyatı. İstanbul: Kitabevi yayınları, 2007, 543 s.; Mustafa Hanioglu. Muhafazakâr sanat. "Sabah", İstanbul, 2012, 15 Nisan; Hilmi Yavuz. Muhafazakâr estetik ve İslâm medeniyeti. "Zaman", İstanbul, 2012, 15 Nisan; Bülent Hasan Kahraman. Muhafazakâr sanat üstüne edebiyat ve mimarlık bağlamında bazı irdelemeler. <http://www.gelenektengelecege.com>; Yenə onun. Kendine sürgün muhafazakâr sanat. "Sabah", İstanbul, 2012, 03 Haziran; Murat Belge. Muhafazakâr Sanat. "Taraf", İstanbul, 2012, 13 Nisan; Utku Kızılok. "Muhafaza-kâr sanat mı?". "Marksist Tutum" gazetesi, İstanbul, 2012, 01 Ağustos; Bilal Ertuğrul. Türkiyede Muhafazakâr Kimdir? [https:// bilalertugrul . Wordpress.com](https://bilalertugrul.wordpress.com) 2012, 21 Nisan; Serdar Güven. Filibaz ile Mimar. <http://www.zaman.com.tr/news=2191799>; Orhan Aras. "Şahmı, yoxsa Sultanımı?", "525-ci qəzet", Bakı, 2012, 23 iyun; Filiz Aygündüz. "Ben Siyasetçi ya da Tarihçi Değil, Yazarım, Benim Derdim İnsanla". "Milliyet", İstanbul, 2006, 5 Mart; Yelda Eroğlu. "İskenderin Asıl Başarısı". İstanbul: "Kitap Zamanı", 2011, 03 Ağustos; Büke-Asuman Kafaoğlu. "Araf ya da Beklemedeki Ruhlar." "Cumhuriyet" Kitap Eki, İstanbul, 2004, 13 Mayıs; Oğuzhan Karaburgu. "Baba ve Piç romanında simetri" // "Arayışlar" dergisi, İstanbul, Yıl:10, Sayı: 20, 2008, s.47-62; Mehmet Niyazi. "Tarihî roman". "Zaman", İstanbul, 2012, 11 Haziran; Özge Baykan. Yazar, Kadın ve Anne Olarak Elif Şafak. <http://kitapzamani.blogcu.com/>; Ceren Ala. Havva'nın Kızlarıyız. <http://www.ntv.com.tr/sanat/>.

böyük hadisə və şəxsiyyətlərinin, təsəvvüf fəlsəfəsi, tolerantlıq, dünyəvi və ilahi sevgi vəhdətinin bədii inikasını məsələləri təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Dissertasiya işinin əsas məqsədi Əlif Şəfəq və İskəndər Palanın roman yaradıcılığının elmi-nəzəri tədqiqi və təhlili yolu ilə ənənəvi Şərq poetikası və modern Qərb estetikasının sintezini gerçəkləşdirmək üçün istifadə etdikləri zəngin təhkiyə üsullarını, ədəbi texnika və metodları, bədii-estetik vasitələri göstərməkdən ibarətdir. Bu məqsədin yerinə yetirilməsi üçün aşağıdakı vəzifələr müəyyənləşdirilmiş və yerinə yetirilmişdir:

- Ə.Şəfəq və İ.Palının romanlarında müraciət olunan müasir Qərb nəsrinin ifadə tərzini və yazı texnikasıyla ənənəvi Şərq təhkiyəsinin vəhdətinin bədii-estetik inikasının üsul və vasitələrinin təsbiti;

- Ə.Şəfəq və İ.Palının romanlarında ənənəvi Şərq estetikasının əsasını təşkil edən təsəvvüf və ürfan fəlsəfəsinin təqdimat formalarının araşdırılması;

- İ.Palının romanlarında Osmanlı və İslam mədəniyyətinin cəhanşümul tarixi hadisə və şəxsiyyətlərinə müraciətin yazıçının milli-tarixi yaddaşı yeni reallıqlarla dəyərləndirmə missiyasından irəli gəldiyinin əsaslandırılması;

- Ə.Şəfəqin romanlarında qlobal multikultural dəyərlərin, aktual ümumbəşəri problemlərin, xüsusən müsəlman qadın kimliyi və azadlığının bədii-estetik təhlili yollarının müəyyənləşdirilməsi;

- Ə.Şəfəq və İ.Palının çoxsaxəli roman yaradıcılığının tarixi gerçəklik və müasirlik, neoənənəçi təqdimat və ideya-məzmun təzəliyi, romantik estetika və realist bədii metod baxımından oxşar və fərqli sənətkarlıq məziyyətlərinin dəyərləndirilməsi.

Tədqiqat işinin nəzəri-metodoloji əsasları. Dissertasiya işi tarixi-müqayisəli tədqiqat metodunun prinsipləri əsasında yazılmışdır. Faktoloji materialın təhlilində deduktiv və induktiv metodlardan, müasir filologiya elmi sahəsindəki milli və ümumbəşəri nəzəri fikirlərdən istifadə edilmişdir. Tədqiqat zamanı türk ədəbiyyatının sistemli şəkildə araşdırılması sahəsində bu vaxta qədər əldə edilmiş nailiyyətlər və elmi prinsiplər istiqamətverici mənəbə kimi əsas götürülmüşdür.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Bu tədqiqat işinə qədər mövzu müstəqil problem kimi Azərbaycan türkologiyasında öyrənilməmiş, bəzi məqalələr istisna edilməklə Əlif Şəfəq və İskəndər Palanın bədii irsi elmi-nəzəri planda araşdırılmamışdır.

İlk dəfə olaraq bu dissertasiya işində türk neoənənəçi yaradıcı mühafizəkar nəsrinin iki görkəmli sənətkarının roman yaradıcılığı Şərq

poetikası və Qərb estetikasının sintezi, romanlarında istifadə etdikləri ənənəvi təhkiyə mexanizmləri və ifadə tərzləri ilə postmodern ədəbi texnika və estetik üsulların vəhdəti çərçivəsində elmi ardıcılıqla və sistemli şəkildə tədqiqata cəlb edilmişdir.

Dissertasiyanın nəzəri-praktik əhəmiyyəti. Dissertasiyanın başlıca müddəə və nəticələrindən nəzəri baxımdan türk xalqları ədəbiyyatı tarixinin araşdırılması və yazılmasında, Türkiyənin tanınmış nasirlərinin həyat və yaradıcılığına, postmodern türk roman sənətinə dair monoqrafik kitabların hazırlanmasında istifadə oluna bilər.

Təcrübi baxımdan tədqiqat işindən ali məktəblərin şərqşünaslıq və filologiya fakültələrinin tələbələri üçün fənn proqramları və xüsusi kursların hazırlanması və tədrisində, dərslük və dərs vəsaitlərinin tərtibində faydalanmaq mümkündür.

Dissertasiya işinin aprobasiyası. Dissertasiya işi Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir. Dissertasiyanın əsas məzmunu, elmi-nəzəri müddəə və nəticələri müəllifin Respublikamızda və xaricdə nəşr edilən jurnallarda dərc olunmuş məqalələrində, elmi-praktik konfranslardakı məruzə və tezislərində öz əksini tapmışdır.

Dissertasiya işinin quruluşu. Dissertasiya işi giriş, hər biri müvafiq yarımfəsillərə (cəmi on bir yarımfəsil) bölünmüş dörd fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

TƏDQIQATIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın “**Giriş**”ində mövzunun aktuallığı və elmi yeniliyi əsaslandırılmış, tədqiqatın obyektı və predmeti, məqsəd və vəzifələri, nəzəri-metodoloji əsasları, ölkəmizdə və Türkiyədə tədqiqat tarixi, tədqiqatın türkologiyamız üçün nəzəri və təcrübi əhəmiyyəti, işin aprobasiyası haqqında məlumat verilmişdir.

"Müasir türk romanında neoənənəçilik və yaradıcı mühafizəkarlıq" adlanan I fəsil üç yarımfəslə bölünür. "**Neoənənəçi türk romanının bədii-estetik konsepsiyası**" sərlövhəli ilk yarımfəsildə ədəbiyyata və yazıçı missiyasına baxışları bir-birindən qismən fərqli olan Ə.Şəfəq və İ.Palanın yaradıcılığını ortaq məxrəcdə birləşdirən neoənənəçi mühafizəkar nəsrinən mühüm cəhətləri araşdırılır. Qeyd edilir ki, müasir türk nəsrində neoənənəçi ədəbi-estetik təmayülün sənət konsepsiyası yaradıcı mühafizəkarlıq anlayışına söykənir. “Yaradıcı mühafizəkarlıq” terminini və onun ehtiva etdiyi anlayışın nəzəri əsaslarını ilk dəfə ədəbi

ictimaiyyətə təqdim edən görkəmli yazıçı, publisist və ədəbiyyatşünas-alimlər Bəşir Ayvazoğlu, İskəndər Pala və Mustafa İsen olmuşdur. İskəndər Pala eyni zamanda “Mühafizəkarın sənət manifesti”nin müəllifidir¹¹.

Bu konsepsiyanın ideya məzmunu və mündəricəsi sənətkarın ədəbiyyata yüklədiyi tərbiyələndirmə və maarifləndirmə missiyası ilə əlaqədardır. Konsepsiyanın bədii ifadə forması və təhkiyə texnikasını isə müasir Qərbin modern və postmodern estetikası ilə Şərqi klassik ənənəvi poetikası komponentlərinin vəhdəti təşkil edir. Türk romanı üçün yeni olan bu bədii-estetik təhkiyə vasitəsilə milli-tarixi hadisə və şəxsiyyətlər, müsəlman-türk kimliyi müasir dövrə daşınır, ən aktual, ümumbəşəri və global humanitar mövzular bu konsept çərçivəsində işlənir. Bu romanların əksəriyyətinin ideya məzmunu təsəvvüf fəlsəfəsinə və irfani mətləblərə söykənir. Ənənəvi Şərq təhkiyəsi ilə müasir Qərb humanitar təfəkkürünün sinkretizmi, modern və postmodern estetik qurğu və dil oyunları bu konsepsiyanın ən səciyyəvi xüsusiyyətlərindəndir.

XX əsrin 80-90-cı illərində Türkiyədə ortaya çıxan “yeni gelenekçilik” termini ədəbiyyat və incəsənətdə neoənənəçilik anlayışının,

"Postmodern türk romanında Şərq və Qərb təhkiyəsi komponentləri" adlanan ikinci yarımfəsildə qeyd edilir ki, neoənənəçilər modern Qərb estetikası ilə Şərq təhkiyə mədəniyyətinin nəinki bir-birini inkar etmədiyini, hətta bir çox hallarda birinin digərini şərtləndirdiyini, bütün bunların uyğun mündəricə və yeni formalarda sintezinin mümkünlüyünü öz əsərləri ilə sübuta yetirirlər. Məlumdur ki, bədii ədəbiyyatda başlıca iki təhkiyə tipindən bəhs olunur: klassik təhkiyə və struktural təhkiyə. Birinci halda təhkiyəçinin söyləmədə, narrasiyada bilavasitə iştirakı nəzərdə tutulur. İkinci təhkiyə forması isə əsərdə təsvir edilən narrativ zaman və məkan içərisində hadisələrin inkişafına və situasiyaya görə müəyyənləşdirilir¹.

¹ Pala İskender. Muhafazakârın sanat manifestosu. “Zaman” gazetesi, İstanbul, 2012, 10 Nisan.başqa sözlə, ənənəvi olanın neoformasının ifadəsinə xidmət edir. Əlif Şəfəq və İskəndər Palanın romanları həm sufizmə aid obraz, motiv, rəmz, hikmət və mənalardan sıx-sıx istifadə edən hər iki sənətkarın postmodern estetik və mətnlərarası kod probleminə baxışının, həm də bütövlükdə Türkiyə ədəbi prosesində uzun illərdir ki, öz aparıcı mövqeyini mühafizə edən neoənənəçi təmayülün postmodern anlayışına münasibəti məsələsinin elmi- nəzəri araşdırılması üçün zəngin material verir. Ötən əsrin 80-ci illərində özünütanıtma və özünüifadə dönəmi keçirən neoənənəçi nəsr 90-cı illərdə özünütəsdiq dövrünü yaşamış, 2000-ci illərdən etibarən güclü intibah mərhələsinə qədəm qoymuşdur.

Neoənənəçi yazıçıların yaradıcılığı ilə Türkiyədə yeni bir ədəbi-estetik təmayül ənənəvi mövzulara, tarixi hadisə və şəxsiyyətlərə, klassik təhkiyə ənənəsinə söykənən, lakin müasir ifadə texnikası və söyləm üsullarının da yer aldığı, tamamilən təzə obrazlarla zəngin nəsr nümunələri və polifonik təhkiyə tərzii formalaşır. XX əsrdə daha çox Qərbi estetikasından bəhrələnən türk nəsrini 80-90-cı illərdən etibarən modernist təcrübə inkar edilmədən zəngin Şərqi poetikası ənənələrinə yönəlir.

Ədəbiyyat nəzəriyyəçiləri bədii mətndə təhkiyəni (narrasiyanı) formalaşdıran dil, təhkiyəçi, mətn, ifadə üslubu, anlatma tərzii və s. kimi komponentlərdən bəhs edirlər. Bu komponentlərdən ən mühümü, heç şübhəsiz, dildir, çünki hər hansı bir bədii mətnin konkret süjet və kompozisiya çərçivəsində nəqli, hekayəsi, rəvayəti, söyləmi, tərənnümü və təcəssümü dil vasitəsilə reallaşan sözlü, yaxud yazılı nitq aktı, mətn şəklində təzahür edir.

Təhkiyənin digər komponenti bu aktı gerçəkləşdirən subyektin özüdür, yəni bilavasitə təhkiyəçidir. Bədii əsərdə təhkiyəçi bir neçə formada qarşımıza çıxır: a) təhkiyəçi bilavasitə müəllifin özüdür. Mətn süjetinin nəqlini, təhkiyəsini I şəxsin adından yazıçı “mən”i, müəllif-təhkiyəçi özü həyata keçirir; b) təhkiyəçi şəxsi yazıçının uydurduğu, bədii təxəyyülünün məhsulu olan yaxud müəllifin gerçək həyatdan götürdüyü, bilavasitə prototipi olan subyektdir. Hər iki halda mətnin süjetini III şəxsi nəql edir; c) nəhayət, bütün mətn müəyyən süjet-kompozisiya qurğusu içində əsərdəki obrazların öz dillərindən nəql edilir, başqa sözlə, qəhrəmanlardan hər biri təhkiyəçi qismində çıxış edir, hadisələri öz baxış bucağından, öz söyləm tərzii və üslubu ilə ifadə edir.¹

Təhkiyənin üçüncü mühüm komponenti nəql (təhkiyə) edilən hadisənin, geniş mənada bədii mətnin süjetinin özü, əsərin məzmunudur. Əsərdə müvafiq təhkiyə üsulu mövzuya, ədəbi növə və janra görə seçilir. Başqa sözlə, təhkiyənin forması və hekayə ediliş şəklinə görə dəyişən ədəbi növ və janrın özü təhkiyəni formalaşdıran komponentlərdən biri kimi çıxış edir. Məlumdur ki, təhkiyədə bədii mətn, əsasən, iki planda təzahür edir: a) məzmun planında (ontoloji plan) – nəql edilən, hekayə (rəvayət) edilən hadisə, əhvalat; b) ifadə planında (qnoseoloji plan) – məzmunun dərki, inikası, anlatma və ifadə forması, yəni mətnin nəql ediliş şəkl-i, təhkiyənin bilavasitə özü².

¹ https://ru.wikipedia.org/wiki/Режим_повествования

² <https://ru.wikipedia.org/wiki/Нарратология>

gizləndirilir. Bəzən hadisələrin həqiqi, yaxud təxəyyül məhsulu olmasına oxucunu inandırmaq üçün müəllif mətnin içərisindən, heç gözləmədiyimiz halda, “Mən buradayam” deyər

Sözügədən diaxronik fakta görə təhkiyənin təxəyyül məhsulu, yaxud gerçəklik faktı olması, eləcə də təhkiyənin real-konkret kimliyi, yaxud uydurulmuş-mücərrəd tip olması ortaya çıxır. Əlbəttə, burada üçüncü bir planın (aksial planın) – müəllif və oxucu münasibətlərinin qəbul edilmiş ümumi bəşəri dəyərlər çərçivəsində təzahürünü də unutmaq olmaz. Vacib olan məqamlar əsərin konkret olaraq kimə, hansı auditoriyaya ünvanlanması, müəllifin bədii mətnə hansı ədəbi priyomlardan, texniki hiylələrdən istifadəsi məsələsidir. Yəni müəllif özü ilə təhkiyənin eyni adam yaxud fərqli insan olması baxımından oxucuya hansı məlumatı verir.

Şərq təhkiyə sənətində təhkiyəçi ilə müəllif arasındakı eynilik və fərqlilik, mücərrədlik (təxəyyül məhsulu olan) və konkretlik (həyatdan götürülən), hadisələrin nəqlindəki diaxronik, yaxud sinxronik zaman və məkan münasibətləri müxtəlif üsullarla reallaşdırılır. Bəzən gerçək müəllif “mətn içində mətn”, “haşiyəli nəsr” üsulundan, ənənəvi hekayəyə xas olan çərçivədən (hekayə içində müstəqil hekayələr nəql etmək) istifadə ilə.

Türk nəsrində XIX əsrin sonlarından ötən əsrin 80-ci illərinə qədər Qərb modernizmi də daxil bütün mümkün “izm”lərə mənsub (tənqidi realizm, sosial realizm, romantizm, simvolizm, modernizm, postmodernizm və s.) ədiblərin hekayə və roman yaradıcılığında ənənəvi Şərq təhkiyəsinə müraciətlər olsa da, bunu əsərlərinin struktural atributu halına gətirən, məqsədyönlü şəkildə işlədən 80-90-cı illərin neoənənəçi yazıçıları, o cümlədən İskəndər Pala və Əlif Şəfəq olmuşdur. Bu təmayülə mənsub ədəbi nəsil modernizmin və postmodernizmin ədəbi texnika və formalarından yararlanmaqla yanaşı, klassik təhkiyə ənənəsinə müraciət etməyə, əski Şərq və müasir Qərb təhkiyələrinin sintezini həyata keçirməyə, türk ədəbiyyatında o günə qədər qarşılaşdıqları ədəbi nümunələrdən fərqli hekayə və romanlar qələmə almağa başlayırlar. Bu sənətkarların əsərlərində obrazların xarakterlərinin açılması üçün metafizik ünsürlərdən, təhtəşüurdan (irrasionalıqdan), daxili dialoq, monoloq və ədəbi texnikalarından yararlanmaları, obyektiv gerçəkliyi təqlid (mimesis) metodu yolu ilə konkretləşdirmə yerinə, mücərrədləşdirmə üsulu ilə inikas metoduna (təcrid) üstünlük vermələri tamamilə yeni bir türk nəsrini formalaşdırmışdır.

Üçüncü yarımfəsil "Əlif Şəfəq və İskəndər Palanın ədəbi-estetik

boylanır. Yaxud o, bədii mətnə həyat həqiqətlərini əks etdirmənin ənənəvi metodu olan təqliddən (mimesisdən) uzaqlaşmış, təcrid üsuluna – metafizik anlatma tərzinə, şüuraltı təhkiyə metoduna, düşüncələrin axışı şəklinə, eyni bir hadisəni müxtəlif baxış bucaqları və rəqurslardan nəql etmə tipinə üstünlük verir.

görüşləri"nə həsr edilmişdir. Burada ilk növbədə, Əlif Şəfəqin müasir ədəbi prosesə, problemlərə, gerçəkliyə və həyat materialına, bütövlükdə ədəbiyyata və yazıçı missiyasına baxışının, eləcə də estetik düşüncələrinin formalaşmasının onun bilavasitə keçdiyi həyat yolu ilə bağlı olması konkret faktlarla əsaslandırılır. Fransanın Strasburq şəhərində doğulan və hələ körpə ikən valideynləri ayrıldığı üçün uşaqlıq dövrünün bir hissəsini ana nənəsinin himayəsində keçirən Əlif Şəfəqin dünyagörüşünün formalaşması və yazıçı kimi yetişməsində ali təhsilli, müasir düşüncəli, işgüzar stilli, qəribləşmiş bir türk qadını anasının və tipik bir şərqli dindar müsəlman qadın olan, azsavadlı, yalnız bəsirət gözü ilə görülə bilən aləmə və varlıqlara dair magik nağıllar, mistik hekayələr danışan nənəsinin böyük rolunun olduğu qeyd edilir. Digər tərəfdən, anasının dil, din və mədəniyyətləri fərqli İspaniya, İordaniya, Almaniya kimi müxtəlif ölkələrdə diplomatik vəzifələrdə işləyərkən onu da özü ilə birlikdə diyar-diyar gəzdirməsi, orta təhsilini bir neçə ölkədə, xarici dildə və qeyri-türklər arasında almış olması, sonralar uzun müddət fasilələrlə Avropada (Madrid, Köln, Strazburq) və Amerikada (Boston, Miçigan, Arizona) yaşaması yazıçının əsərlərinin ideya-məzmun və mündəricəsinə, tip və obrazlarının xarakterinə güclü təsir etmişdir. Təsadüfi deyildir ki, Əlif Şəfəqin yaradıcılığının özünəməxsusluğunu göstərən ən mühüm faktlardan biri ədibin romanlarının baş qəhrəmanlarının dini, inancı və milliyəti fərqli olan insanlardan seçilmiş olmasıdır. Məsələn, bir yəhudi ailəsi, İslam dinini qəbul etmiş əslən şotland olan xristian ("Eşq"), Oksford Universitetinin fars, ərəb, türk müsəlman tələbə qızları ("Həvvanın üç qızı"), Amerikada məskunlaşan Türkiyə erməniləri, yaxud İstanbulda yaşayan erməni-türk qarışıq nikahlı ailələr ("Ata və bic"), ispanlar, yəhudilər, katoliklər ("Şəhərin aynaları"), fransızlar və ruslar ("Bit Palas"), mərəkeşlilər ("Əraf") və s. Başqa sözlə, yazıçı Şərqi də, Qərbi də sadəcə mütaliə ilə deyil, uzun illər Avropada və Amerikada yaşayaraq, müxtəlif sivilizasiya və mədəniyyətlərin nümayəndələri ilə yaxından təmas edərək öyrənmişdir.

Əlif Şəfəqin yazıçı missiyasından bəhs edərkən üzərində ən çox dayandığı mətləblərdən biri qadın-kishi və müsəlman-xristian sənətkarlarına fərqli gözlə baxılması problemidir. Yazıçıya görə, "kimlik politikalarıyla dolu dünya" bədii əsərlərin mütaliəsi və tənqidi məsələsinə də təsir göstərir.

¹ Mehdiyev R. Şah İsmayıl Səfəvi ali məramlı tarixi şəxsiyyət kimi. "Azərbaycan" qəzeti, Bakı, 2012, 05 dekabr

O, çoxmədəniyyətli dünyada yazıçıların fərqli siyasi kimliklərinin olmasını, ədəbiyyatda polifonikliyin tamamilə təbii olduğunu vurğulayır, hətta sənətkar qələmindən çıxmış siyasi romanların olmasının da məqbul olduğunu deyir. Lakin yazçıya görə, ədəbiyyatın dili ilə siyasətin dili fərqli məsələlərdir. Problemi bədii əsərin mövzusu olaraq seçən sənətkarın vəzifəsinin onu həll etmək yox, onun estetik təqdimatını reallaşdırmaq, mümkünsə, həlli yollarını dilə gətirməkdən, göstərməkdən ibarət olduğunu söyləyir.

Yarımfəsildə İskəndər Palanın ədəbi-estetik görüşlərinin mahiyyəti yazıçının neoənənəçi nəsrə və mühafizəkarlıq anlayışına münasibəti ilə müəyyənləşdirilir. Qeyd edilir ki, ensiklopedik lüğətlərdə “mühafizəkar” termini “cəmiyyətin ictimai-siyasi sistemini, düşüncə və qurumlarını dəyişdirmədən, olduğu kimi qorumaq istəyən kimsə, köhnəlik tərəfdarı, köhnəpərəst, yeniliyə zidd adam” kimi izah olunur. 80-90-cı illərdən etibarən sözügedən anlayış daha çox islami mövzulara, dini-ürfani mətləblərə, təsəvvüfə, Osmanlı tarixinə və tarixi şəxsiyyətlərinə müraciət edən, əsərlərində Şərq təhkiyə ənənəsi və estetikasına söykənən sənətkarlar üçün işlədilir. Yeni ənənəçilər ədəbi nəslini digər təmayüllərə mənsub yazıçılardan – ictimai-realist (toplumçu gerçəkçi), modernist, fərdiyyətçi-avanqard (bunalım), postmodernist və s. “izm”lərdən fərqləndirmək məqsədilə də bu termindən istifadə edilir. Bəzən bu məfhum müxtəlif ideoloji baxış bucağından siyasiləşdirilmək istənilir ki, mühafizəkar sənətkarlar bunun qəti əleyhinədirlər.

Əlbəttə, 80-90-cı illərə qədər də ənənəvi təhkiyə, tarixi hadisə və şəxsiyyətləri bədii əsərin təhlil obyektinə çevirmək, folklor motivlərinə müraciət, xalq hekayələrinin nağıl üslubundan istifadə və s. türk nəsrinə üçün yad deyildi. Lakin neoənənəçilərinin seçdikləri yol o günə qədər türk nəsrində ara-sıra müşahidə edilən, ayrı-ayrı yazıçıların hekayə və romanlarında istifadə etdikləri, öz sələfləri və müasirləri olan modernist və postmodernistlərin bədii yaradıcılığından bədii metod və üslub baxımından fərqli bir ədəbi-estetik istiqamət idi. Bu təmayül ciddi şəkildə düşünülmüşdü və məqsədyönlü idi, təsadüfi xarakter daşıyırdı. Bu sənətkarların ənənəvi təhkiyəyə müraciəti, öz əsərlərində zəngin Şərq poetikasına, tarixi mövzu, hadisə və şəxsiyyətlərə yer verməsi, bədii obraz və xarakterləri milli-mənəvi dəyərlər üzərindən işləməsi onların sənət kredosu, öz yaradıcılıqlarına və bütövlükdə, dövrün türk nəsrinə yüklədikləri yeni missiyadan irəli gəlirdi. Onlar millətin natamamlıq kompleksini ortadan qaldırmaq, öz qələmlərinin qüdrəti ilə xalqın yaddaşını silkeləmək, ona öz keçmişi və kökləri ilə fəxr etmək duyğularının

aşılmasına xidmət edirdi. Tarixi hadisə və şəxsiyyətlərə yenidən, lakin maddi yox, metafizik yanaşma, tarixin fraqmental təqdimi, romantik ecaz, Orta əsrlərin təhkiyə ənənəsinin yeni dövrün tələblərinə uyğun interpretasiyası, təsəvvüf fəlsəfəsinə və irfana müraciət, müasir dünya nəsrinin ən qabaqcıl konsepsiyaları ilə bu ənənə və fəlsəfənin sintezi həmin missiyanın yerinə yetirilməsinə xidmət edirdi.

Özünün mühafizəkar olduğunu açıqca deyən İskəndər Pala belə hesab edir ki, əslində, “mühafizəkar sənət” termini onun mənsub olduğu ədəbi təmayülün konsepsiya və prinsiplərini izah və şərhdə kifayət eləmir. Elə bu səbəbdəndir ki, o özü mühafizəkar sənət anlayışını izah edən iyirmi maddəlik bir manifest qələmə almışdır. Sözügedən manifest türk ədəbiyyatında yeni ənənəçilərin sənət kredisini yığcam şəkildə ümumiləşdirir və mühafizəkarlıq anlayışını bütün mümkün istiqamətləri ilə aydınlaşdırmağa imkan verir. Yazıçıya görə, mühafizəkar sənət, ilk növbədə, keçmişlə bağları travmatik biçimdə qoparılmış bir cəmiyyətin öz mənliliyi ilə barışmaq istəyinin estetik ölçüsü, dəyərləndirmə meyarıdır. Bu sənət cəmiyyətin özündən, onun kimliyi və milli mənliliyindən qidalanır, yabançı ünsürlərə, yad təsirlərə meyil etmir və bilavasitə toplumun bağrında doğulur və yaşamaq haqqı əldə edir. Yazıçı belə hesab edir ki, mühafizəkar sənət əsərləri vətəndaş sülhünə və əmin-amanlığa, cəmiyyətin maariflənməsinə və maddi-mənəvi inkişafına xidmət edir. Sərbəst mühit və azad şərait hər bir sənətkar üçün ən vacib şərtləndən sayılır, ancaq sənət adı altında ortaya çıxarılan bayağı, keyfiyyətsiz, təfiriqçi (ayrı-seçkilikçi) əsərlər qəbul edilməzdir. İskəndər Pala mühafizəkar sənətin sivil, mülki qiyafəli olduğunu qeyd edir və dövlətin sənət üzərində nəzarətini məqbul hesab etməsə də, bütün digər sahələrdə olduğu kimi, burada da himayəçi, sponsor rolunda köməyini doğru sayır.

Mühafizəkar sənət anlayışında mübahisə doğuran məqamlardan biri bu ədəbiyyatın İslam dini ilə olan münasibəti məsələsidir. Yazıçı bu problemə də toxunaraq qeyd edir ki, mühafizəkar sənət dinmərkəzli deyil, lakin dini həssaslığı mütləq diqqətə alır, islami dəyərlərə hörmətsizlikdən narahat olur və belə davranışı qəbul edilməz hesab edir. Polemikaya rəvac verən fikirlərdən biri də bu sənətin Qərb sivilizasiyası ilə əlaqələri məsələsidir. İskəndər Pala bu məsələyə də aydınlıq gətirərək yazır ki, mühafizəkar sənət Qərbi rədd etmir, inkişaf etmiş elmi metodologiyasını, texnikası və texnologiyasını, böyük istehsal gücünü qəbul edir, ancaq onun ruhuna məsafəli dayanır. O, belə bir mühüm nöqtəyə diqqəti yönəldir ki, mühafizəkar sənətkarlar öz yetişdikləri milli-mədəni coğrafiyanı, mühiti daima yadda saxlamalı, “öz qınını bəyənəməyən tısbağa” sindromundan

uzaq durmalıdır. Bununla yanaşı, mühafizəkar sənət özü kimi olmayanları, onların əsərlərini tənqid etsə də, onları yox saymır, digər sənət axın və təmayüllərinin də yaşamaq haqqı olduğunu qəbul edir. Ədib mühafizəkar sənətin daima dəyişməkdə və yenilənməkdə olduğunu obrazlı şəkildə “kökü keçmişdə olan gələcək” adlandırır.

Dissertasiyanın II fəslı **"Əlif Şəfəqın roman yaradıcılığında multi-kultural dəyərlər və milli-dini kimlik problemi"** adlanır. Üç yarımfəslə bölünmüş fəslın ilk yarımfəslində - **"Əlif Şəfəqın roman yaradıcılığında mövzu və təhkiyə zənginliyi"** problemi araşdırılır. Əlif Şəfəqın bədii yaradıcılığı, şərti olaraq, iki böyük mərhələyə (1997-2005-ci illər və 2006-dan-hal-hazıra qədər) ayrı-ayrılıqda təhlilə cəlb edilir. Qeyd olunur ki, yazıçının ilk romanı “Pünhan”da (1998) hadisələr Osmanlı imperiyasında naməlum zamanda bir qəsəbənin dərviş təkkəsində cərəyan edir. Romanın qəhrəmanı öz kimliyi və aidiyyətini axtarmaq üçün yollara düşən uşaqdır. Əsər bir yol-səyahət romanıdır, lakin romana adını verən uşağın səfərə çıxması mənasında yox, onun öz daxili dünyasına səyahəti, özünü axtarması mənasında. Başlanğıcda özünün kimliyini dərk etməyən (adının semantikasını kimi “örtülü, gizli, pünhan” olan) uşaq zaman keçdikcə, özünü tapır, öz fərdi kimliyinə bürünür. Onu daima izləyən ikiləşmə – iki ayrı şəxsiyyəti, iki ayrı fərdi, hətta iki ayrı cinsi və bunlar arasında arasında gedən mübarizə qarşılaşdırılır, paralellər aparılır. Pünhan ruhları barışdırmağın yollarını axtarır, öz içindəki ikiləşməyə son verir və axtardığı özünü, kimliyini tapır.

Əlif Şəfəqın “Şəhərin aynaları” adlı ikinci romanında (1999) da təsəvvüf fəlsəfəsi izləri gözə çarpır, sonrakı əsərləri üçün səciyyəvi olan ənənəvi Şərq təhkiyəsinin və modern Qərb estetikasının ilk sintezi təşəbbüsünü bu romanda müşahidə edirik. Romanda zaman və məkan olaraq XVII yüzilin II yarısının İspaniyası və yenə eyni dönmənin Osmanlı İmperiyasının paytaxtı, “aynalar şəhəri” İstanbul seçilmişdir. Bir neçə insanın bir-birilə əlaqəli olan taleləri iki hekayə şəklində nəql edilir. İspaniyadakı inkvizisiya zülmündən Türkiyəyə qaçan insanların yol boyunca başlarına gələn hadisələr, din və ad dəyişdirən insanların dramı təsvir olunur. Bir tərəfdən, İspaniya inkvizisiya məhkəməsi, işgəncələr, iğtişələr, qırğınlar, digər tərəfdən, Osmanlı İmperiyasında saraydaxili intriqaqlar və s. nəql olunur.

Romanın adı simvolikdir. Yazıçının İstanbulu güzgüyə oxşatması təxminən üçminillik yaşı olan bu şəhərin qədim sivilizasiyalara paytaxtlıq edərəkən gördüyü, yaşadığı, şahidlik etdiyi tarixi hadisə və şəxsiyyətlərə dair mübhəmləri, gizlinləri və sirləri ayna kimi özündə mühafizə etməsinə

işarədir. Aynalar səssizdir, kardır, ancaq kor deyildir, sadəcə, öz içlərində gizlətdikləri sirlərin açığa çıxması üçün susqundur. Ancaq hər səfərində üzünün tozunu, kirini-pasını təmizlədiyən zaman bir alt qatının ortaya çıxması ehtimalı ilə həm də ürkəkdir və hər qorxaq kimi öz qınına çəkilib, sakit ömür sürmək istəyir. Bütün bunlara baxmayaraq, aynaya baxan hər kəs özünü gördüyü kimi, İstanbula ayaq basan hər kəs bu şəhərdə özünü, öz yerini axtarır, qələbəlik içində kim olduğunun fərqinə varır.

Əlif Şəfəqin üçüncü romanı olan “Məhrəm” (2000) kompozisiya baxımından sanki yazıçının doqquz il sonra yazacağı “Eşq” əsərinin üverturasıdır. Burada da fərqli coğrafi məkanlar və zaman kəsiqlərində baş verən hadisə və əhvalatlar diaxronik planda, bəzən də retrospektiv şəkildə təsvir olunur. Mətnlərarasılıq ön plandadır. Gah müasir İstanbul, gah da 1860-cı illərin Fransası və Osmanlı dövrü ilə əlaqədar səhnələr təqdim edilir. Hər iki əsərdə rəqəm simvolikası və hərf semantikasından bədii fənd kimi istifadə olunur. Bu romandakı “Nəzər sözlüyü” “Eşq” əsərindəki “Sufiliyin 40 qızıl qaydası” ilə paralellik təşkil edir. Yazıçı romanda belə bir ciddi mətləbə işarə edir ki, insanda məhrəm olan nəsnə sadəcə özünün bilməsi lazım gələn gizlin deyil, bütövlükdə özüdür. Özünü tamamilə ifadə edə bilməmək də, bir məhrəm sirtin insanın özündə qalması qədər ağır bir dərdədir.

Əlif Şəfəqin “Bit Palas” adlı dördüncü romanı (2002) nağılvəri, fantastik tərzdə yazılmış, mistika üzərində qurulmuşdur. Əsərin adı da simvolik və qismən ironikdir. Belə ki, yeni tikilən binanın ilkin və gerçək adı Bonbon Palas (Konfet Bina) olsa da, köhnə əşya, həşərat-cücü yığınağına çevrildiyi və üfunət qoxduğu üçün Bit Palas deyilir. Romanda hadisələr üç zaman kəsiyində İstanbulda və qismən Fransada baş verir və ötən əsrin 20-ci və 60-cı illərində, eləcə də müasir dövrdə yaşayan insanların həyat hekayələri yer alır. Əsərin mərkəz nöqtəsi 1966-cı ildə bir vaxtlar məzarlığın yerləşdiyi torpaq sahəsi üzərində tikilən Bonbon Palas adlı on mərtəbəli yaşayış binası və onun sakinləri ilə bağlı hadisələrdir.

Bu yarım-fəsil Əlif Şəfəqin bədii yaradıcılığının birinci mərhələsinin sonuncu əsəri “Əraf” romanının (2004) təhlili ilə yekunlaşdırılır. Qeyd edilir ki, əraf cənnətlə cəhənnəm arasındakı məkana deyilir. Bu substans həm müsəlman, həm xristian, həm də yəhudi inancında var. Müqəddəs Quranda “iki tərəf arasında bir pərdə” deyə adlandırılan əraf savab və günahları bərabər olanlarla haqlarında hələlik qərar verilməmiş olanların qaldığı yerdir. Bir baxıma, özlərinə yer tapa bilməyən narahat ruhlar bu məkanda mövqə tuturlar. Yazıçı romanda insan üçün başqa bir ərafın da ola biləcəyini nəzərə çatdırır, ərafın təkcə ruh aləminə məxsus və maddi

dünyadan kənarında mövcud olmadığına işarə edir. Yaşadığımız dünyada da ömürboyu öz yerlərini tapmayan, ortalıqda, aralıqda, başqa sözlə, ərafda qalan insanlar var. Üstəlik əraf adlanan bu sahə insandan xaricdə, əllə tutulan və gözlə görülən ola biləcəyi kimi (mütərəddidlər, qəraratsızlar, bitərəflər və s.), insanın öz daxilində, psixologiyasında da yarana bilər. Roman fərqli din, millət və mədəniyyətlərdən gəlib, yolları Bostonda kəsişən bir qrup gəncin son dərəcə təsirli həyat hekayələrinin üzərində qurulub. Əsərin yer-yer ekzistensialist fəlsəfi düşüncələrə söykənən təhkiyəçiləri (romanda onlar bir neçədir) insanlarda təklik duyğularını, digərlərindən xaric və təcrid edilmişlik hissini, həyatın mənası, insanın dünyada yeri və onun özünə həyat yolu seçməsi məsələsində tərəddüd içində (ərafda) qalmaqlarını nəql edirlər. Əlif Şəfəq öz qəhrəmanlarının özgələşmə problemini həm fərdi qaydada, onların hər birinin öz məxsusi həyatının nümunəsində, həm də sosial müstəvidə ictimai problem kimi işləyir. Əsərdə başlıca mövzu insanda bir yerə aidiyyət duyğusu, kimlik məsələsi, könüllü, yaxud məcburi mühacirətdə yaşayanları tərks etməyən həsrət hissi və sürgün sindromu, özünə daimi qərar tuta biləcəyin məskən, yurd axtarışı və s. məsələlərdir. Yazıçı istər Şərqdə, istərsə də Qərbdə, öz fərdiyyətini, mənliliyini, kimliyini qorumaq istəyən insan üçün ən ağırlı duyğunun onun öz yurdunda, öz evində, öz doğmalarının arasında belə özünü tənha, yad, ərafda kimi hiss etməsi və bu mənəvi-psixoloji yükəndən xilas olmaq cəhdidir. Əlif Şəfəq türk olmağın özünün də bir növ ərafda olmaq demək olduğuna işarə edir, çünki o, nə şərqli, nə qərblidir. Yazıçı İstanbulun iki qitədə yerləşməsini, eləcə də Avropa ilə Asiyayı birləşdirən Bosfor boğazı üzərindəki asma körpünü əraf kimi rəmzləşdirir.

Bu yarımfəsildə yazıçının yaradıcılığının ikinci mərhələsində qələmə aldığı “Qara süd”, “İskəndər” və “Ustam və mən” romanları da geniş təhlilə cəlb olunur.

II fəslin ikinci yarımfəsli bütövlükdə **“Əlif Şəfəqin “Ata və bic” romanında uydurma “erməni soyqırımı” iddialarına fərqli baxış”**larının təhlilinə ayrılmışdır. Burada qeyd edilir ki, Əlif Şəfəqin bədii yaradıcılığının tamamilən yeni və beynəlxalq aləmdə tanınma mərhələsi yazıçının postmodern təhkiyəli, maraqlı xarakterlərlə zəngin, gözlənilməzliklərlə dolu süjet xəttinə sahib “Ata və bic” romanı (2009) ilə başlayır.

Romanda millətlərin “inteqrasiya, assimiasiya, qarışma, qovuşma, bir-birinin içərisində əriyib yox olma həqiqəti, milli-dini-mədəni spesifikasiyasından asılı olmayaraq əzilməsi..., erməni əsilli bildiyimiz ailənin kökündən türkün, türk kökənli bildiyimiz ailənin şəcərəsindən isə erməninin adını çıxması” kimi son dərəcə ciddi hadisələr iki məkanda (İstanbul və San-

Fransisko), biri türk-müsəlman, digəri Amerikada məskunlaşmış türkiyəli erməni əsilli iki sülalənin qarışıq nikahlı ailələri nümunəsində cərəyan edir. Hadisələrin təsvir və təhkiyəsi üçün seçilən zaman kəsiyi ilk baxışda uzaq və yaxın tarixlərin retrospektiv şəkildə əvəzləndiyi 90 illik (1915 – 2000-ci illər) dövrüdür.

Romanda bütün süjeti boyu müzakirə olunan 1915-ci il hadisələrinin yalnız iki ailənin yox, çoxxalqlı və çoxkonfessiyalı Türkiyədə yaşayan bütün xalqların taleyinə təsiri dilə gətirilir. Həm də belə fikirlər təkcə ermənilərin deyil, özlərini türk ziyalıları sayanların da dilindən səslənir. Lakin burada incə bir nüans var. Türk ziyalıları İstanbula axın edən Anadolu kəndlilərinin sıxışdırıb şəhərdən çıxardıqları elitər kultür sahibi olan “bir ovuc şəhərli mədəni köhnə qonşuları – ermənilər, rumları, yunanlılar, yəhudilər” üçün darıxırlar.

Romanın finalını hazırlayan səhnələr son dərəcə dramatikdir. Roza və Mustafa artıq İstanbuldadırlar. Gəlişlərindən bir-iki gün sonra Mustafa bacıları (ehtimal ki, Zəlihəyə təcavüz məsələsini öz “cinlər”i vasitəsilə öyrənmiş böyük bacı Banu) tərəfindən zəhərlənərək öldürülür. Əslində, Mustafa aşura şirniyyatının zəhərli olduğunu bilərək yeyir, çünki o özü də illərdən bəri öz doğma bacısını ruhi-psixoloji pozğunluq halında olarkən zorlama hadisəsinin dəhşətli vicdan əzabından qurtulmaq istəyir. Yazıçı romanın bütün fəsillərinin sərlövhələrini Mustafanı ölümə aparacaq aşura şirniyyatının ehtiva etdiyi bitki adlarının simvolikası üzərində qurub. Zəlihə tam o zaman, hələ meyit qəbiristanlığa aparılmamış, iyirmi il gizlətdiyi acı həqiqəti – atasının Mustafa olduğunu Asyaya açıb deyir. Əsərdə ömürboyu anasına xala deyərək böyüyən, dayısının əslində atası olduğunu öyrənən gənc qızın böyük təəssüf, qorxu, ağrı, hüzn dolu iztirabları çox təsirli daxili monoloqla dilə gətirilir. Qarışıq nikahlı ailələr, qarışıq irq və genlər məsələsi çox sayda sivilizasiyaların beşiyi olmuş Anadolu torpaqlarında yüzilliklər, minilliklər ərzində kökləri çox dərinə işləmiş bir məsələdir. Roman qəhrəmanların fərdləri də XIX əsrin sonu – XX yüzilin əvvəlində yaşayan iki qarışıq nikahlı nəslin nümayəndələridirlər və əsərdə kimin hansı xalqa mənsubluğunu dəqiq müəyyənləşdirmək müşkülə çevrilir.

Əlif Şəfəq öz oxucusuna erməni insanının zamanda donub qalmış tarixi bir məlumatın əsiri olduqlarını, bu xislətin multikultural dünyada türklərlə dostluğa və yaxşı münasibətlər qurmağa imkan vermədiyini, əksinə, erməniləri daha məkrli, daha mənfə xislətli etdiyini və bundan ən böyük zərərin, ilk növbədə, məhz onların özlərinə dəyəcəyi mətləbini ünvanlayır.

II fəslin sonuncu yarım fəslə “**Həvvanın üç qızı**” romanında **multikultural dəyərlər və müsəlman qadın kimlikləri**” adlanır. Burada

qeyd edilir ki, Əlif Şəfqin “Həvvanın üç qızı” romanında (2016) elmi biliklər və dini inanclar, müsəlman dünyası və cinsi ayrı-seçkilik, feminizm və gender bərabərliyi, ənənəvi Şərq və müasir Qərb mədəni-mənəvi dəyərlərinin inteqrasiyası, multikultural şəraitdə milli kimlik və ailə, islam və terror anlayışlarının uyuşmazlığı və s. kimi bir çox ciddi qlobal ümumbəşəri məsələlər işıqlandırılır. Bütün bunlar həm ənənəvi təhkiyə formasında, həm də müasir postmodernizmin dil oyunları, müəllif “mən”i, parodiya, diskurs, estetik kod, bədii simvol, kollaj və s. kimi imkanları ilə romanın ideya-məzmun qatına hopdurulur. Hadisələr Oksford Universitetində təhsil alan üç müxtəlif ölkədən seçilmiş üç müsəlman tələbə qızın həyat tərzinin bədii-estetik təqdimatında oxucuya çatdırılır.

Romanda cərəyan edən hadisələrin mərkəzi “Həvvanın üç qızı”ndan biri olan Pəridir (Nazpəri Nalbantoğlu). Əlif Şəfq onun və atası Mənsur, anası Selma, iki böyük qardaşı Umut və Hakandan ibarət ailəsi nümunəsində müasir Türkiyə cəmiyyəti üçün səciyyəvi olan ən mürəkkəb məsələlərə aydınlıq gətirməyə çalışır. Əsərdə müasir həyata dünyəvi və dini-sakral baxışların uyuşmazlığı, yaşlı-gənc, qız-oğlan, valideyn-övlad cütlüklərinin fərqli dünyagörüşü və dünyaduyumundan qaynaqlanan təzadlar ustalıqla işlənir. İdarə edənlər və idarə olunanlar arasında demokratiya və avtoritarlıq dilemması, insan haqları, söz və mətbuat azadlığı, dini təmayüllü və dünyəvi təhsil modeli, milli mənsubiyyət və cinsi ayrı-seçkilik baxımından XXI əsrdə getdikcə dərinləşən uçurumlar gözlər önünə sərilir. Sözügedən problemlər romanda təkə ailədaxili, yaxud Türkiyə məsələsi kimi verilmir, hadisələr irəlilədikcə ölkənin sərhədlərindən kənara çıxır, süjet xəttinə digər millətləri təmsilən seçilmiş obrazların qatılması ilə mövzunun qlobal və ümumbəşəri mahiyyəti oxucuya aydın olur.

Dörd hissəyə bölünən əsərdə hadisələr 1980-2016-cı illərin zaman kəsiyində və iki məkanda (İstanbul və Oksford) cərəyan edir. Hadisələr 2016-cı ildə başlayır, romanın ikinci fəslindən etibarən, eləcə də sonrakı fəsilərdə sıx-sıx retrospektiv şəkildə gah ötən əsrin 80-ci, gah da 90-cı illərinə qaytarılır. Yazıçı əsərin baş qəhrəmanı Pərinin Oksford Universitetinin tələbəsi kimi İngiltərəyə gətirməzdən əvvəl oxucuya onun on doqquz yaşına qədərki xarakterini formalaşdıran ailə şəraitini və ictimai mühiti təqdim edir. Həyatda hələ öz yerini tapmamış gənc qızın kimliyini və dünyagörüşünü, azad fikirli olmaqla yanaşı, özünə qapanmışlığını bir tərəfdən, uşaqlığından bəri şəxsən gördüyü, yaşadığı, bir qisminin səbəbinin özü olduğu ailədaxili ciddi mübahisə və münaqişələr, digər tərəfdən, oxumaqdan doymadığı kitablar formalaşdırır.

Əlif Şəfəq Nalbantoğulları ailəsini yalnız müasir bir türk ailəsinin portreti kimi təqdim etmir. Bu ailə bir tərəfdən, dünyəvi-demokratik hüquq dövləti quran cəmiyyətin, digər tərəfdən, əvvəlki onilliklərlə müqayisədə türk-müsəlman kimliyini daha çox qabardan bir ölkənin müasir Qərbi ictimaiyyətində birmənalı qarşılanmayan mənzərəsidir. Əsərdə dini təmayüllü məktəblərinin çoxalması, Cümhuriyyətin özülünü təşkil edən Atatürk ideya və prinsiplərindən uzaqlaşılması, dünyəvilik və Avropa yaşam tərzilə mühafizəkarlıq zəminində gərginlik, mədəni-mənəvi dəyərlərin tənəzzülü kimi ciddi məsələlərə də təmas edilir.

Əlif Şəfəq kiçik bir ailədaxili problem kimi görünən məsələnin qloballaşma trayektoriyasını son dərəcə usta qələmlə cızır. Romanda belə bir ideya önə çəkilir ki, ayrıca götürülmüş bir fərddə depressiya kimi özünü göstərən ruhi vəziyyət bütövlükdə cəmiyyətin sarsıntısıdır. Dini etiqad və inanc azadlığının buxovlanmaq istənməsi, şəxsiyyətin haqq və hüququnun tapdalanması problemi fərddən ailəyə keçdikdə ailədaxili münaqişə olaraq qalmır, həm də cəmiyyətə ötürülür, bütün ölkəni bürüyür. Lakin bu problem orada da ilişib qalmır, ölkə sərhədlərini aşaraq beynəlxalq aləmə, dünyaya yayılır. Başqa sözlə, kiçik və ayrıca götürülmüş bir fərdin problemi ailə-cəmiyyət-dünya istiqamətində uzun hərəkət əyrisi cızır, daha da böyüyür, dərinləşir və bəzən həlli müşkül qlobal məsələyə çevrilir. Romandakı hadisələrə məkan olaraq ikinci mərkəz İngiltərənin və Oksford Universitetinin seçilməsi, eləcə də baş qəhrəmanların müsəlman aləmindən götürülməsi təsadüfi deyil, əsərin ideya məzmununa və yazıçı məramının açılmasına xidmət üçün düşünülmüş məkan və obrazlardır. Oksford Universiteti mədəni-tarixi ənənələrə və mənəvi dəyərlərə bağlılığı ilə tanınan, lakin eyni zamanda, müasir elmi-texniki yeniliklərə, azad və kreativ düşüncəyə, demokratik və mütərəqqi ideyalara qapıları açıq olan ali məktəb kimi təqdim olunur. Yazıçı öz oxucusunu İran, Misir və Türkiyə kimi, oxşarıqları ancaq müsəlmanlıqda birləşən birbirindən tamamilən fərqli üç ölkənin müxtəlif xarakterli üç tələbə qızı ilə tanış edir. Bunlardan biri Pəridən yuxarı kursda oxuyan “günahkar” Şirindir. O, Allaha inanan, lakin dini ayırı-seçkiliyi qəbul etməyən, rəşional düşüncəli, bəzi məqamlarda isə tam bir ateist kimi davranan obrazdır. İkinci qız inanclı Monadır, mömindir. Hər iki obraz, müstəqil tiplər olmaqla yanaşı, fikrimizcə, həm də baş qəhrəman Pərinin xarakterinin tam şəkildə açılmasına hesablanmış obrazlardır.

Romanda oxucuya iki mühüm mesaj verilir. Bunlardan biri budur ki, bütün ölkələrin Qərbin inkişaf etmiş və təcrübədən çıxmış demokratik prinsiplərinə və mədəni-mənəvi dəyərlərinə inteqrasiyası zəruri və

labüddür. İkinci vacib məqam isə yazıcının bütün yaradıcılıq kredosunu müəyyənləşdirən təsəvvüf fəlsəfəsi ilə əlaqədardır. Belə ki, romanda belə bir mühüm məqam vurğulanır ki, müasir multikultural dünyamızda birgəyaşayışın şərtlərindən biri məhz sufi tolerantlığı, dini-milli və cinsi ayrı-seçkiliyə dözümlülük, insana həm Yaradanı, həm onun yaratdığını sevdirən ümumbəşəri təsəvvüf eşqi və şəfqətidir. Yazıçı cəmiyyətdə “səndən olmayanları, sənin kimi düşünməyənləri özgələşdirmə”nin fəsadlarına toxunur.

Dissertasiyanın üç yarımfəsilli III fəsli **"İskəndər Palanın romanlarında tarixi gerçəklik və bədii şərtlilik"** adlanır. **"İskəndər Palanın romanlarında tarixi və dini hadisələrin bədii inikasında detektiv-macəraçı təhkiyə"** adını daşıyan birinci yarımfəsildə yazıcının "Katre-i matem" ("Matəm damlası") romanı (2008) detektiv-macəra əsəri kimi təhlilə cəlb edilir. Qeyd olunur ki, bu əsərdə detektivlərə xas ikili süjet xətti var. Bir tərəfdən, xəfiyəliyi ilə və gizli-qapaqlı cinayətlərin açılmasında, qatillərin yaxalanması işlərində xüsusi ad çıxarmış Baş vəzir Damad İbrahim Paşa, digər tərəfdən, zərərçəkmişin özü – qətlə yetirilmiş Nəqşigülün əri Şahin xəfiyə rolunda çıxış edir, yəni cinayət süjeti ilə istintaq süjeti müstəqil şəkildə aparılır. Romandakı cinayət süjeti hadisənin, yəni müəmmalı qətlin macəra təbiətindən (toy gecəsinin ertəsi gəlin öz yatağında öldürülür) doğur, klassik detektiv romanlarından fərqli olaraq əsərdə istintaq süjeti sirlə cinayətin açıqlanmasına həsr edilib, adətən faktlar bədii qəhrəmanın özünün məntiqi təhlili və araşdırmaları vasitəsilə açıqlanır.

"Katre-i matem" romanının postmodernist mətn kodu və fantastik-detektiv xarakteri əsərin rəmzi adından başlayır. Yazıçı əsərinə Anadolu türklərinin "lalə", bizim daha çox "zanbaq" ("tülpan") dediyimiz səksəndən artıq növü olan çiçəyin əsərin baş qəhrəmanının Osmanlı sarayı (əslində, öz sevgilisi) üçün xüsusi olaraq yetişdirdiyi tünd bənövşəyi növünün adını vermişdir. Roman Osmanlı tarixinin "Lalə dövrü" adı ilə daxil olan mərhələsinə (1718-1730), o dönmənin həyat tərz, mədəniyyəti və estetikasına postmodernist bədii inikasındır. Roman "mətn içərisində mətn" şəklində yazılmışdır.

Bu yarımfəsildə İ.Palının Osmanlı tarixinə və tarixi şəxsiyyətlərinə dair mövzuların detektiv-macəra üslubunda işləndiyi romanlarından "Əfsanə (Bir "Barbaros" romanı, 2013)" əsəri də təhlil edilir. Roman Osmanlı imperiyası Dəniz Donanmasının əfsanəvi Baş komandanı, Avropada Barba Rossa (Kürənsaqqal) adı ilə məşhur olan Xeyrəddin (Xızır) Paşanın (1478-1546) həyat və fəaliyyəti fonunda türk dəniz və

qismən quru hərbi tarixinin zəngin səhifələrinə həsr edilib. İ.Pala tarixi hadisələri fon kimi alaraq, Xeyrəddin Paşanı həm bir hərbi-fateh kimi, həm də və daha çox romantik bir məhəbbət dastanının qəhrəmanı olaraq təqdim edir.

Romanda zamanın iki böyük türk dəniz fəhəhinin – Xızır Paşa ilə məşhur ilk dünya xəritələrindən birinin müəllifi, coğrafiyçı-səyyah Piri Rəisin qarşılaşdırılmaları, birincinin xristian ədəbiyyat abidəsi olan, Dantenin Cənnət və Cəhənnəmi tərənnüm edən latınca şeir kitabını (“İlhi Komediya”) hədiyyə etməsi, Xeyrəddin Paşanın onu Alkalya oxutdurması və çox bəyənməsi, qarşılığında bu hədiyyəni göndərən İtaliya əsilzadəsi, genuyalı admiral Andre Doriaya, adətən bu kimi hallarda kitab ağırlığına göndərilən mücəvhər yerinə, Yunus Əmrənin ilahilərinin toplandığı kitabı yollaması səhnələri də xüsusi maraq doğurur.

Bu yarım-fəsildə İ.Palanın 2014-cü ildə işıq üzü görən “Mehmandar” romanının da geniş təhlili verilir. Əsərin qəhrəmanı görkəmli tarixi şəxsiyyət Əyyub Sultan – türk-islam tarixində xüsusi yeri olan, Hz.Peyğəmbərin mehmandarı, Məkkədən Mədinəyə köçərkən onu öz evində ilk dəfə qonaq saxlayan, buna görə də Mehmandar-ı Nəbəvi adlanan Xəlid bin Zeyd Ebü Əyyub Əl-Ənsaridir. Baş qəhrəmanın təqdimatından sonra tarixi hadisələrin cərəyan etdiyi sonralar “Fateh” ləqəbi ilə taclanacaq Sultan Mehmet dövrünə keçilir. Yazıçı tarixi hadisələri gerçək və rəvayət arasındakı bir üslubla təhkiyə edərək tarixdən bu günə işıq salır. Romandakı hadisələr Hicrətdən başlayır, iki cahan günəşi Peyğəmbərimizin Mədinədə Əyyub Sultan ulu babası Semuldan qalma evində müsafir qalması və nuru ilə oranı şərəfləndirməsilə davam edir. Aradan illər keçir və Əyyub Sultan o nur ilə İstanbula gəlir. Məzarında yüzillərdir ki parlayan o nur, Fəhəhin Konstantiniyyəni fəthi ilə İstanbula yerləşir, beləliklə də ta Yəmənlə Maliki Tubbanın qəlbində yanan iman alovu İstanbulda parıldayar. Romanda bu mübarək nurun macərəsi, möhtəşəm bir tarixin möhtəşəm bir süjet və kompozisiya, canlı xalq təhkiyə ənənəsi ilə nəql edilir. Əsər İstanbulun fəthi, Əyyub Sultanın məzarının tapılması ilə sona çatır. Romanda İslam dinin ehkamları, hətta xəlifəlik institutu belə bütün təfərrüatı ilə və Əyyub Sultanın tənqidi qeydləri ilə işlənir, dönəmin tolerantlığı, insanların kimliyindən asılı olmayaraq tənqiddə dözümlülüyü və s. sərgilənir.

III fəslin ikinci yarım-fəslisi **"İskəndər Palanın "Şah və Sultan" tarixi romanı: Türk dünyasının qalibi olmayan müharibəsi haqqında elegiya"** adlanır. Yarım-fəslin sərlövhesində “qalibi olmayan müharibə” ifadəsi ona görə işlədilib ki, “Şah və Sultan” romanının (2010) temasını təşkil edən “Çaldıran cəngi”nin qalibi və məğlubi yoxdur. Tarixi mənbə-

lərdən məlumdur ki, Çaldıran müharibəsinin tərəfləri Osmanlı Sulatamı Yavuz I Səlim və Səfəvi Şahı I İsmayıldır. Hər ikisi görkəmli türk dövlət xadimi və qüdrətli sərkərdədir. Başqa sözlə, müharibənin tərəfləri iki qardaş xalqdır, ümummillilərimiz Heydər Əliyevin müdrik kəlamında ifadə edilən “bir millət, iki dövlət”dir. İskəndər Pala romanda bu qardaşlığın Osmanlı sarayındakı sünni Can Hüseynlə Səfəvi sarayındakı şiə Ağa Həsən əkizlərinin obrazlarında rəmzləşdirir. Əsərdə birinin ölümünün digərinin əlindən olması hadisəsi məhz bu faciənin simvoludur. Xüsusən, hadisələrin təhkiyəsində əkiz qardaşların bir-birini əvəzləməsi məqamı uğurlu bədii tapıntıdır.

Romanda hadisələr əsas etibarilə üç təhkiyəçili sjuet xətti ilə inkişaf etdirilir. Yazıçı mətnin kompozisiyasında klassik metoda, epik dastanlardan gələn ənənəvi söyləmə tərzinə söykənir. Hadisələr inkişaf etdikcə təhkiyəçilər bir-birini əvəz edir, oxucu gah Həsənin, gah Hüseynin, gah da Qənbərin anlatması ilə son dərəcə ustaca işlənmiş sjueti izləyir. Bəzən üç təhkiyəçi yetərli olmadıqda yazıçı romanın digər obrazlarının köməyinə müraciət edir, məsələn: Babaydar və Taclı Xatun dövrəyə girirlər. İskəndər Pala romanın hər bölümünə ad verir və sərlövhə altında bir şeiri epiqraf olaraq yerləşdirir. Epiqraf olaraq seçilən şeir parçaları əsasən Şah İsmayla və Sultan Səlimə aiddirlər. Lakin maraqlı burasıdır ki, yazıçı fəslə başlamadan əvvəl həmin bölüme dair bir neçə cümləlik xülasə ilə oxucunu məlumatlandırır, sonra sözü təhkiyəçiyə buraxır. Bunu edərkən də məhəbbət və qəhrəmanlıq dastanlardan bizə məlum olan “Aldı görək nə dedi” tipli söyləyiş tərzinə baş vurur: “Aldı Can Hüseyn”, “Aldı Kamber”, “Kamber yine soyladı, bakalım ne soyladı” və s. Yazıçı eyni zamanda iqtibas etdiyi şeirlərdəki müasir oxucu tərəfindən mənası çətin anlaşıla biləcək sözlərin izahını da verməyi unutmur.

Romanın ideya məzmunu və mətləbi sərrastdır. Yazıçı demək istəyir ki, bu savaşa məğlub olan osmanlısı, səfəvisi, sünnisi, şiəsi, türkü, türkməni ilə türk dünya-sıdır. Fikrimizcə, müharibənin səbəb və səbəbkarlarının bədii təqdimatı və tarixi həqiqətlər müstəvisindəki hadisələrin estetik təhlili birmənalı deyil. Belə ki, yazıçı daha çox “İki qoçun başı bir qazanda qaynamaz” atalar sözündən hərəkət edir. Halbuki iki nəhəng İmperiya da, onları idarə edən Şah və Sultan da “eyni bir qazanda” deyildi. Hər birinin öz geniş ərazisi, öz möhtəşəm dövləti, öz xalqları vardı. Ehtimal ki, İskəndər Pala Çaldıran müharibəsinin başlıca səbəbi kimi dini məzhəb ayrılığı göstərən tarixi mənbələrə söykənir, çünki romanda da daha çox bu versiya qabardılır. Halbuki, müharibənin başlıca səbəbləri içərisində məzhəb ayr-seçkilik amilindən əvvəl iki qüdrətli

türkdilli və müsəlman imperiyanın yaxınlaşması (hətta vahid bir konfederasiyada birləşməsi) ehtimalından qorxuya düşən Qərb dövlətlərinin bunun qarşısının alınması yolundakı məkrli planlarının həyata keçirilməsi məsələsi gəlir.

Biz görkəmli ictimai-siyasi xadim, akademik Ramiz Mehdiyevin dəqiq və sərrast ifadə edilmiş düşüncəsini paylaşırıq ki, “İndi, üstündən beş yüz il keçəndən sonra, 1514-cü ildə Çaldıran döyüşünə gətirib çıxaran səbəbləri və işləri başa düşmək bizə daha asandır. Həmin münaqişə təkcə siyasi, iqtisadi və sosial maraqlar deyil, iddialı məqsədlər zəminində yaranmışdı. Osmanlı və Səfəvi dövlətləri arasında özünün geosiyasi və geoiqtisadi kulminasiya nöqtəsinə çatan rəqabət tam qarşıdurma forması almışdı. Təəssüf ki, dövlət maraqları ilə birlikdə rəqabətin bu cür kəskinliyi vahid coğrafi məkanda inkişaf edən bu iki türk imperiyasının ifrat qütbləşməsinə gətirib çıxardı və onları uzunsürən, üzücü müharibələrə sürüklədi. Bu müharibədə dövlət başçılarından hansının günahkar olmasında israr edərkən son dərəcə ehtiyatlı olmaq lazımdır. Çox güman ki, “günahkar” ortaya çıxan rəqabətdir. Bu, elə bir vaxt idi ki, dövlətlər arasında geosiyasi rəqabəti dinc vasitələrlə, danışıqlar və qarşılıqlı güzəştlər yolu ilə həll etmək mümkün deyildi.”¹

“Şah və Sultan” romanının oxucuya ünvanladığı ideya son dərəcə aydın, ibrətamiz və müqəddəsdir: Türk tarixindən ibrət götürülməsinin, qardaş qırğınına rəvac verilməməsinin, sələflərin səhvlərinin xələfləri tərəfindən təkrarlanmamasının vacibliyi vurğulanır.

III fəslin sonuncu yarımfəslisi **“İskəndər Palanın “Babildə ölüm, İstanbulda eşq” romanında mətnlərarasılıq”** adlanır. Qeyd edilir ki, yazıçının ilk irihəcmli romanı “Babildə ölüm, İstanbulda eşq”in (2003) baş qəhrəmanları dahi Füzulinin ölümsüzləşdirdiyi Leyli ilə Məcnun obrazları, eyni adlı məsnəvi və bilavasitə sənətkarın özüdür. Son dərəcə uğurlu süjet və kompozisiya quruluşuna malik əsərdə ədib məhəbbəti özünüfəda etmə, qarşılıq gözlənilməyən təmənnasızlıq şəklində mənalandırır. Eşqin hallarını bir filosof-alim, bir dəlisov aşiq, bir sufi şeyxi, bir təriqət müridi kimi şərh və izahın mümkünlüyündən bəhs edir. Əsərdə bu duyğuların vəhdəti, xüsusən hamısından ucada dayanan dünyəvi, bəşəri sevgi var. Romanda Füzulinin “L&M” şəklində rəmzləşdirilən “Leyli və Məcnun” məsnəvisi ana mətnidir. Əsərdə bu epik poema ilə yanaşı, iqtibas edilən yaxud istinad olunan iç-içə keçmiş onlarla mətn var. Bunların arasında müəllifin rüyada gördüyü və romanın yazılmasına vəsilə olan bizim eradan əvvəlki minilliklərə aid akkadlar dövrü gil kitabələri, xəncərin qoşabuynuzlu və haçadilli əjdaha şəklində tökülmüş, üstü zümrüd və yəşəm daşları ilə

bəzədilmiş qəbzəsi içərisindəki dəriyə nəqş edilmiş şifrəli mətn, XVI-XVIII əsrlərin türk divan ədəbiyyatı klassiklərindən epiqraf olaraq seçilən və məzmunu romanın müvafiq fəslinin mətni içərisinə hopdurulmuş beytlər, bəndlər, hekayətlər və s. yer alır.

Otuz fəsildən ibarət romanın süjeti detektiv bir səhnə ilə başlayır. Yazılı gil lövhələrin saxlandığı Babil İştər Məbədi qapılarının yeddi açarşifrəsi vardır. Bu şifrələr bir xəncər qəbzəsində gizlədilmişdir. Həmin xəncəri min il əvvəl Roma arxiyepiskopu, Papa və rahiblərin əmri ilə yandırılan İsgəndəriyyə kitabxanasından qurtarılan qiymətli əlyazmaların saxlandığı kitabxananın yetmiş yaşlı məmur-mühafizəçisi, Assuriya tarixi üzrə mütəxəssis zəhər içib intihar etmədən əvvəl qoruması üçün Füzuliyə əmanət edir. Həqiqət isə romanda sözügedən xəncərdə və poemanın beytlərində gizlədilmiş hərflərin və rəqəmlərin şifrələrinin çözülməsi ilə ortaya çıxır.

Postmodern dil oyunları və kodlaşmış elementlərdən, rəqəm simvolikası və hərf semantikasından yararlanan yazıçı Füzulinin məşhur poemasının mətninə müraciət edir. Romanda mətnlərarasılıq həm mətnin yazıldığı kağızın, həm bilavasitə məsnəvinin, əsasən Qeysin, nadir hallarda Füzulinin və zaman-zaman ədibin özünün təhkiyəçi qismində bir-birini əvəz etmələri ilə əlaqləndirilir. Bu, postmodern üsluba uyğun uğurlu bədii tapıntıdır. Belə ki, postmodern estetika ədəbi əsərdə müxtəlif mətnlərdən götürülmüş personaj və obrazlardan yeni qurğu yaratmağa, romanda istədiyi canlı, yaxud cansız varlığı təhkiyəçi qismində danışdırmağa imkan verir. Burada yazıçı Şərq poetika sənətinin bəyana aid poetik vasitələrindən biri olan təşxisi-intaqdan məharətlə istifadə edərək cansız kağıza can verir, məsnəvini insanlaşdırır, poemanı əsər boyu diyar-diyar dolaşdırır, Qeyslə birlikdə bütün təhkiyəçiləri dörd yüz əlli ilin tarixi hadisə və şəxsiyyətlərinə şahidlik etdirərək danışdırır. Romandakı göndərmələr müasir təhkiyə texnikası ilə bağlıdır, öz oxucularının başa düşə biləcəyi formada. İskəndər Pala özünün dəfələrlə dilə gətirdiyi kimi, belə hesab edir ki, yazıçının missiyası və ümumiyyətlə, ədəbiyyatın vəzifəsi oxucunu əyləndirmək, əsərin ideya məzmununu çərçivəsində məlumatlandırmaq, onu öz milləti və dövlətinin tarixi keçmişi, şəxsiyyətləri, mədəni-mənəvi dəyərləri, sənəti və sənətkarlarına dair bilgilerlə maarifləndirməkdən ibarət olmalıdır. Ədib bu romanda da öz ədəbi kredosuna sədaqət nümayiş etdirir. Bu məqsədlə özünün çox rəğbət etdiyi yazı tərzindən yararlanır, mətni başdan sona qədər təkbaşına idarə eləmir, əsər boyu mətni nəqlətmə vəzifəsini təhkiyəçilər arasında paylaşır.

Dissertasiyanın sonuncu - IV fəslə **"İskəndər Palanın və Əlif**

Şəfəqin romanlarında təsəvvüf və milli-dini tolerantlıq" adlanır. İki yarımfəsildən ibarət olan bu fəslin birinci yarımfəsli "**İskəndər Palanın "Od" romanında ümumbəşəri sevgi və humanizm**" adını daşıyır. Qeyd edilir ki, "Od" romanının (2011) ən mühüm özəlliyi həm onun mövzusu və ideya məzmunu, həm də klassik Şərq poetikasının hikmətli və sadə üslublu ənənəvi təhkiyəsi və bu təhkiyənin əsasını təşkil edən islam fəlsəfəsinə, sufi-irfani dəyərlərə müraciətdir. Romanda ilahi və bəşəri sevginin, maddi və mənəvi dünyanın sintezinin mümkünlüyü yeni tipli bədii obrazlar və sinkretik ədəbi priyomlarla oxucuya ünvanlanır. Yazıçı dünənlə bugün, tarixi keçmişlə modern oxucu arasında əlaqə yaradaraq maarifçi, əxlaqi-didaktik mətnlər vasitəsilə tarixi yaddaşı sənət yaddaşına çevirməyə çalışır.

Doğulduğu zamanın, tarixi mühitin nəzərə alındığı, XIII əsrin II yarısı ilə XIV əsrin əvvəllərində yaşamış dahi türk şairi Yunus Əmrənin dərviş həyatı və ədəbi yaradıcılığının, bütövlükdə inancın, eşqin, poeziyanın təsvir edildiyi "Od" romanında yazıçı uzaq tarixi hadisələrin əsas mahiyyətinə sadıq qalmaqla yanaşı, hadisələrə və tarixi şəxsiyyətlərə bədii şərtiliyin verdiyi imkanlar çərçivəsində öz dünyagörüşü ilə baxır, oxucuya çatdırmaq istədiyi məramı fərdi dünyaduyumu ilə bədii cəhətdən mənalandırır. Romanda Osmanlı dövlətinin quruluşu öncəsi, sırası və sonrası illərinin insan və cəmiyyət münasibətləri, tayfalar və bəyliklər arası əlaqələr, Anadolunu dörd bir tərəfdən əhatə edən və yeni doğulmaqda olan cahanşümul İmperiyanın siyasi-ideoloji və mədəni bazisini yaradan sufi-dərviş ideologiyası, əxilik, mövləvilik, beктаşilik və yəsəvilik kimi qardaşlıq təşkilatı və təriqətlərinin obyektiv elmi dərki və düzgün estetik təqdimatı məhz yazıçının tarixi gerçəkliyi dərindən öyrənmiş olmasının, hadisələri və şəxsiyyətləri öz zaman və məkanlarına uyğun şəkildə düzgün bədii mənalandırmasının məntiqi yekunudur. Romanda təxminən 1240-1320-cı illərdə yaşayıb-yaratmış Yunus Əmrənin bir tərəfdən fərd olaraq həyatı, şair olaraq poeziyası, insan olaraq dünyəvi məhəbbəti (Sitarəyə - Əlifə), digər tərəfdən, ümumbəşəri sevgisi və humanizmi, Şərq təsəvvüf fəlsəfəsi prizmasından xoşgörüşü (tolerantlığı) maraqlı süjet müstəvisində canlı dil və bədii üslubla işıqlandırılır. Romanın içərisinə Yunus Əmrənin irfani hikmətlərlə dolu şeirlərindən alıntılar yerləşdirmək surətilə yazıçı, bir baxıma, romanın oxucuya ünvanlanan əsas məramının sufizmin və vəhdəti-vücut fəlsəfəsinin, tək varlıq hikmətinin bədii-estetik təqdimatı olmasına diqqəti yönəldir.

Romanda haqqa çatmaqdan ötrü Yunus Əmrə dörd qapıdan (şəriət, təriqət, mərifət, həqiqət) keçirilir, bu dörd mərtəbənin hər birinin məqam və dayanacaqlarını əxz edir, ürfan təliminə yiyələnərək kamilləşir. Bütün

sufilər üçün bu qapıları açıb haqqın vüsəlinə çatmağın tək yolu və son məramı Tanrı sevgisi olduğu halda, roman qəhrəmanı Yunus Əmrə üçün bu, eyni zamanda, səxavətlə paylaşdığı bəşəri sevgidir, humanizm və xoşgörüdür (toleranlıqdır).

Fəslin və dissertasiyanın sonuncu yarımfəslə **"Əlif Şəfqin "Eşq" romanında kodlaşmış postmodern elementlər: İlahi və dünyəvi sevginin vəhdəti"** adlanır. Qeyd edilir ki, "Eşq" romanında (2009) hadisələr tarixi-xronoloji baxımdan bir-birindən səkkiz əsr aralı iki zaman kəsiyində baş versə də, sinxron planda nəql edilir. Biri Türkiyədə, digəri Amerikada yaşayan, biri müsəlman, digəri yəhudi iki ailənin həyatı əsər boyu paralel təqdim olunur. Postmodern üsul və texnika sayəsində bu təqdimat o qədər ustalıqla həyata keçirilir ki, oxucu XXI əsrdən XIII əsrə gedişləri və geriyə dönüşləri, tarixiliklə müasirlik arasındakı pastişləri, keçid və ekskursları, haşiyəli hekayə məntiqi ardıcılıqlı bütöv mətn kimi qəbul edir. Romanda yazıçı ilə yanaşı, obrazların hər biri təhkiyəçi funksiyasını öz üzərinə götürür. Hadisə və əhvalatlar hər bir obrazın öz dünyagörüşü, dünyaduyumu, fərdi psixologiyası, olub bitənlərin motivlərini şərh və izah bacarığı çərçivəsində nəql edilir. Əsər postmodernist üslubda, mətn içində mətn, diaxron və sinxron zaman paralelliyi retrospektivində qələmə alınmışdır. Müəllif klassik Şərq ədəbiyyatının əxlaqi-didaktik təhkiyə ənənəsindən ("Min bir gecə", "Tutinamə", "Kəlilə və Dimnə" və s.), nəqləmə, söyləmə və yazı tərzindən bəhrələnməklə yanaşı, müasir postmodernizmin pastiş, dil oyunları, diskurs, üslubi kodlar, mətnlərarasılıq və s. kimi elementlərindən məharətlə istifadə etmişdir. Romanda diaxron yaxud sinxron zaman kəsiyində nəql edilən çoxşaxəli məhəbbət cütlükləri təsvir edilir. Bu ailə yaxud aşiq cütlərinin hər birinin öz taleyi, məhəbbətə öz baxışı, öz sevgi yolu var: ingilis dili və ədəbiyyatı mütəxəssisi Ella və onun iyirmi illik əri, diş həkimi Devid; ailənin yenicə 19 yaşına qədəm basmış qızı Janet və ona evlənmə təklif edən sevgilisi Skott; Ella və onun oxuyub rəy hazırladığı "Eşqin şəriəti" romanı vasitəsilə vurulduğu, sevgisi uğrunda öz ailəsini həmişəlik tərk etdiyi Əziz; Mövlananın övladlığa götürdüyü Kimya ilə Şəms arasındakı təktərəfli qarşılıqsız məhəbbət... "Eşq şəriəti"ndəki məhəbbət həm məcazi, həm də həqiqi sevgidir Bu sevgidə birlik, vahidlik, yeganəlik var. Ayrı-seçkilik, insanlara fərqli gözlə baxma yoxdur. Bu fəlsəfənin məntiqinə görə, birliyin, vəhdətin olması üçün insan öz "mən"ini, eqosunu aşı bilməlidir. Romanda onlarla tip, xarakter yaradan sənətkar əsərinin ideya mərkəzinə qoyduğu sufizm fəlsəfəsi ilə o fərdi egoları silməyi bacarır. Silmə hadisəsi bir həmlədə yox, Şəmsin Qırx Düsturu ("Sufilərin 40 qızıl qaydası") çərçivəsində həyata

keçirilir. Buradakı 40 rəqəmi simvolik, rəmzi mənə daşıyır, folklorumuzdakı qırx qapı kimi. Şəmsin qırx qızıl qaydasından hər biri təsəvvüf fəlsəfəsinin bir dərsi, təlimi mahiyyətindədir.

Dissertasiyanın “Nəticə” hissəsində Ə.Şəfəqin və İ.Palanın müasir türk ədəbi prosesində aparıcı ədəbi-estetik istiqamətlərdən biri olan neoənənəçi nəsrdəki yerinə, postmodernist romanlarında müraciət etdikləri klassik Şərq poetikası ilə müasir Qərb estetikasının sintezi məsələsinə dair tədqiqat zamanı əldə edilmiş elmi-nəzəri qənaətlər ümumiləşdirilir.

Dissertasiyanın əsas məzmun və müddəaları müəllifin aşağıdakı məqalə və tezislərində öz əksini tapmışdır:

1. Modernist türk nəsr / Birinci Türkologiya: Dünən, bu gün və sabah (problemlər və perspektivlər) Respublika Elmi Konfransının materialları. Bakı: 28-dekabr 2016-cı il, “Elm və təhsil”, səh. 419-421
2. Türk nəsrində postmodernizm və yeni ənənəçilər dönməsi // Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi nəzəri jurnal, 4 (100). BDU, 2016, səh. 236-239
3. İsgəndər Pala və Türk ədəbiyyatı// Filologiya məsələləri, № 11. Bakı: Nurlan nəş., 2016, səh. 289-294
4. Modernist türk nəsrində yeni ənənəçilər mərhələsi// Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi nəzəri jurnal, № 4. ADU, 2016, səh. 196-205
5. İsgəndər Pala və “ Mühafizəkar türk “ ədəbiyyatı// Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi nəzəri jurnal, № 5. ADU, 2016, səh. 168-172
6. Həvvanın üç müsəlman qızından biri// Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi nəzəri jurnal, 3 (103). BDU, 2017, səh. 151-154
7. Artistic and aesthetic concept of new traditionalist Turkish generation // “European Journal of Humanities and Social Sciences, Number 1, Austria, Vienna- 2017, p.34-34
8. Presentation of the turkish divan poetry in the novel “Death in Babylon love in Istanbul” of Isgender Pala// British journal for social and economic research, Volume 2,issue 4, August, UK-2017, p.37-42
9. Новый этап традиционистов в тюркской модернистской прозе // "Мова и культура"(Науковий журнал), 22 вып. 5(182), Украина, 2016, p.173-179
10. XXI əsr Türk ədəbi prosesində "mühafizəkarlıq" anlayışı// Filologiya məsələləri, № 17. Bakı: Nurlan nəş., 2017, səh. 369-374

11. İskəndər Palanın "Babildə ölüm, İstanbulda eşq" romanında mətnlərarasılıq // Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi nəzəri jurnal, 4 (104). BDU, 2017, səh. 297-299
12. Eastern narrative components in new traditionalist Turkish prose // Nineteenth-Century prose, 1052-0406 United States, 2018, Vol.48,p.81-92
13. Neoənənəçi türk nəsrinin bədii-estetik konsepsiyası // Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi nəzəri jurnal, 1 (105). BDU, 2018, səh. 245-247

Тюркан Мирьясин кызы Алиева
Синкретизм традиционного восточного и современного
западного повествований в турецком романе
(на основе творчества Элиф Шафак и Искендера Палы)

Р Е З Ю М Е

Диссертация состоит из введения, четырёх глав, заключения и списка использованной литературы.

I Глава – «Неотрадиционализм и творческий консерватизм в современном турецком романе» состоит из трёх разделов, в которых рассматриваются художественно-эстетическая концепция неотрадиционализма в современной турецкой прозе, а также синтез компонентов восточного и западного повествований в постмодернистском турецком романе, литературно-эстетические взгляды Э.Шафак и И.Палы. Подчёркивается, что актуальность произведений обоих авторов обусловлена затрагиваемыми в них социально-политическими проблемами национального характера, преподносимыми, преимущественно, в прозападном и историческом ключе.

II Глава – «Мультикультуральные ценности и проблема национально-религиозной самобытности в романном творчестве Элиф Шафак» подразделена на три раздела, в которых исследуются темы и основные идеи романов писательницы, своеобразная трактовка автором турецко-армянского конфликта 1915 г. в романе «Отец и убудок», а также рассматривается её знаменитое произведение «Три дочери Евы».

III Глава – «Историческая реальность и художественная условность в романах Искендера Палы» состоит из трёх разделов. В ней рассматриваются детективно-приключенческое повествование и художественное воплощение историко-религиозных событий в романах писателя, приводится научный анализ исторического романа «Шах и Султан», а также исследуются вопросы интертекстуальности в его произведении «Смерть в Вавилоне, любовь в Стамбуле».

IV Глава – «Суфизм и толерантность в романах Элиф Шафак и Искендера Палы» состоит из двух разделов, в которых исследуются гуманизм в романе И.Палы «Огонь» и закодированные в романе Элиф Шафак «Сорок правил любви» постмодернистские элементы, вобравшие и воплотившие в себе любовь земную и божественную.

Turkan Miryasin Aliyeva
The Syncretism of Traditional Oriental and Modern Western
Narratives in Turkish Novels
(through the Creativity of Elif Shafak and Iskender Pala)

SUMMARY

The thesis is in four parts: an Introduction, four Chapters, a Conclusion and list of the literature.

Chapter One titled “Neo-tradishionalism and Creative Conservatism in Modern Turkish Novels” consists of three parts, focusing on the art-aesthetic concept of neo-tradishionalism in modern Turkish prose and a synthesis of components of Eastern and Western narratives in postmodernist Turkish novels, as well as literary-aesthetic views shared by Shafak and Pala. It is emphasized that the socio-political concerns of national character, found in the novels and introduced predominantly in a westernized and historical style, give urgency to the works of both authors.

Chapter Two “Multicultural Values and Challenges of National and Religious Identities in Elif Shafak’s Prose” is structured in three parts. The famous novels *The Bastard of Istanbul* and *Three Daughters of Eve* thoroughly research cross-cutting themes and basic ideas and the author’s original interpretation of the Turkish-Armenian Conflict of 1915.

Chapter Three, consisting of three sections, is titled “Historical Reality and Art Convention in Iskender Pala’s Novels.” It delves into the adventure storytelling and artistic reflection of historical and religious events introduced by the author in his novels, through making a historical analysis of the author’s historical novel *Shah and Sultan* and the ways of realization of intertextuality in the novel *Death in Babylon, Love in Istanbul* from a scientific point of view.

Chapter Four, titled “Sufism and Tolerance in Novels by Elif Shafak and Iskender Pala” consists of two parts. The novel *Fire (Yunus Emre)* by Iskender Pala studies humanism and *The Forty Rules of Love: A*

Novel of Rumi by Elif Shafak studies encoded postmodern elements embodying sacred and profane love.

Каğıз formatı: 60/84 16/1

Sayı: 100

AMEA-nın mətbəəsində çap olunmuşdur.

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАД
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕД**

**НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
Я им. акад. З.БУНИЯТОВА**

На правах рукописи

ТЮРКАН МИРЯСИН кызы АЛИЕВА

**СИНКРЕТИЗМ ТРАДИЦИОННОГО ВОСТОЧНОГО И
СОВРЕМЕННОГО ЗАПАДНОГО ПОВЕСТВОВАНИЙ В
ТУРЕЦКОМ РОМАНЕ (НА ОСНОВЕ ТВОРЧЕСТВА
ЭЛИФ ШАФАК И ИСКЕНДЕРА ПАЛЫ)**

5717.01 - Литература тюркских народов

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание учёной степени

доктора философии по филологии

БАКУ – 2018